

Fossil åkermark i Kalmar län

Kunskapssammanställning åt Länsstyrelsen i Kalmar län 2025

Andreas Emilsson

Arkeologisk rapport 2025:08



MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum



Fossil åkermark i Kalmar län

Kunskapssammanställning åt Länsstyrelsen i Kalmar län 2025

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Andreas Emilsson
Kalmar läns museum 2025
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från
Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Innehåll

Inledning	7
Registrering och inventering av fossil åker i Kalmar län	8
Fördelning inom länet, karaktär och storlek	11
Genomförda undersökningar	13
Dateringsbild	13
Koppling mellan fossil åker och andra lämningar	18
Slutsats och möjligheter	20
Referenser	21
Administrativa uppgifter	23
Bilagor	24



Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Inledning

Fossil åkermark är en lämningsskategorier som har fått lite uppmärksamhet i länet och berörts av få undersökningar, vilket i förlängningen också gör att kunskapen är begränsad. Avsikten med denna rapport är att göra en översiktlig sammanställning av hur inventering och registrering ser ut, de genomförda arkeologiska undersökningarna, var de områdena ligger och vad resultatet från dessa visat. En kort jämförelse kommer också att göras med mer väl undersökta län. Där det till exempel i Kronobergs län finns omfattande sammanställningar om kunskapsläget för röjningsrösområden (t.ex. Alering 2010).

Begreppet fossil åkermark är vidare brett och inkluderar olika synliga odlingslämningar, oftast röjningsrösen men kan också involvera t.ex. bandparceller eller andra synliga åkerstrukturer. I denna genomgång kommer fokus ligga på röjningsröseområden och det kommer också primärt vara fastlandet som diskuteras. Det vill säga att de sammanhängande stensträngssystemen på Öland inte ingår i denna genomgång.

Beställare av uppdraget är Länsstyrelsen i Kalmar län.



Figur 1. Ett snittat röjningsröse inom den fossila åkern L1956:4356 i Vimmerby socken.

Registrering och inventering av fossil åker i Kalmar län

Vid en sökning i Fornsök *på fossila åkermarksområden, fossil åker samt röjningsröse framträder 2888 lämningar* i länet. I denna statistik döljer sig således både enskilda röjningsrösen såväl som större yttäckande områden. Av dessa är 415 (ca 14 %) registrerade som *fornlämning*, 1702 (59 %) övrig kulturhistorisk lämning, 689 (ca 24 %) *möjlig fornlämning* samt 82 (ca 3 %) *ingen antikvarisk bedömning*. Vid en jämförelse med de angränsande länen i Kronobergs län, Jönköpings län samt Blekinge län framträder flera skillnader (tab. 1). Kronobergs län sticker ut rejält i denna statistik där omkring 81 % av de 4846 lämningarna är registrerade som *fornlämningar*. I Jönköpings län handlar det om ca 20 % av dess 5290 lämningar. I Blekinge län som endast har 926 registrerade lämningar är %-andelen som utgör *fornlämningar* ca 34 %.

Kalmar län sticker ut i statistiken på två punkter; lägst andel lämningar som bedömts som *fornlämningar* samt högst andel som registrerats som möjliga *fornlämningar*. Vilket tyder på att det funnits en osäkerhet vid inventering och registrering på hur den fossila åkermarken antikvariskt ska bedömas.

Vid den fornminnesinventering som utfördes under 1970-talet registrerades sällan fossil åkermark med röjningsrösen (Åstrand 2007; Dahlin 2022). Många av de områden som nu finns medtagna i fornminnesregistret är inritade i efterhand utifrån tidigare noteringar. Det finns därför en osäkerhet omkring såväl antalet områden som deras utbredning och deras beskrivning. I registret har inte heller den fossila åkermarken i regel status som *fornlämning* utan är markerad som kulturhistorisk lämning eller bevakningsobjekt

(a.a). Det förändrade ålderskriteriet i kulturmiljölagen (KML) som infördes 2014 är ytterligare en aspekt som visar på behovet att uppdatera statusen på många fossila åkermarksområden i länet (Dahlin 2022:6). En tydlig bild hur synen och kunskapen gällande inventering av fossil åkermark och det *förändrade ålderskriteriet* påverkar, går att se i den investeringsinsats som genomfördes inom ett ca 15 km² stort område i Oskarshamns kommun 2020/2021 (a.a). När det specifikt gäller fossil åkermark berördes 229 lämningar varav 91 registrerades som *fornlämning* medan resten som övriga kulthistoriska lämningar. Som en jämförelse är hela Kalmar län över 11 000 km² stort vilket visar att mörkertalet av oregistrerade lämningar sannolikt är mycket stort. Vid inventeringen i Oskarshamn 2020/2021 uppmärksammades också skador på lämningar. När det specifikt gäller fossil åkermark uppmärksammades ett 10-tal skador av markberedning eller körskador som klassades som åverkan eller ringa skada. Huvuddelen av skadorna fanns vidare inom lämningar som inte var registrerade sedan tidigare (a.a:23f)

Ett annat exempel är en inventering som Arkeologerna genomförde 2021 av en sträcka mellan Bröms och Söderåkra söder om Halltorp (Ericsson m fl. 2021). Innan inventeringen fanns ett 15-tal *fornlämningar* registrerade i området. Utredningen resulterade i 56 nyregistrerade lämningar och 11 omregistreringar, av vilka röjningsröseområden och område med fossil åkermark stod för huvuddelen (Ericsson m fl. 2021).

Problematiken gällande redan befintligt registrerade områden med fossil åkermark framkommer

vidare vid flera utredningar och förundersökningar som genomförts, där *fossila åkermarksområden* ofta visar sig vara väsentligt större än tidigare registrerat (se t.ex. Åstrand & Nilsson 2007; Lundholm 2024). Som exempel kan L1957:4353 i Mönsterås socken nämnas, där fanns en fossil åker som ursprungligen var registrerad som en möjlig fornlämning med ett 10-tal röjningsrösen och ett par odlingsterrasser och en stensträng. Vid den förundersökning som kom att beröra den 2007 kunde det konstateras drygt 130 röjningsrösen och att det fanns både yngre delar som sammanföll med en geometrisk karta från början av 1700-talet men också tydligt äldre delar (Åstrand 2008).

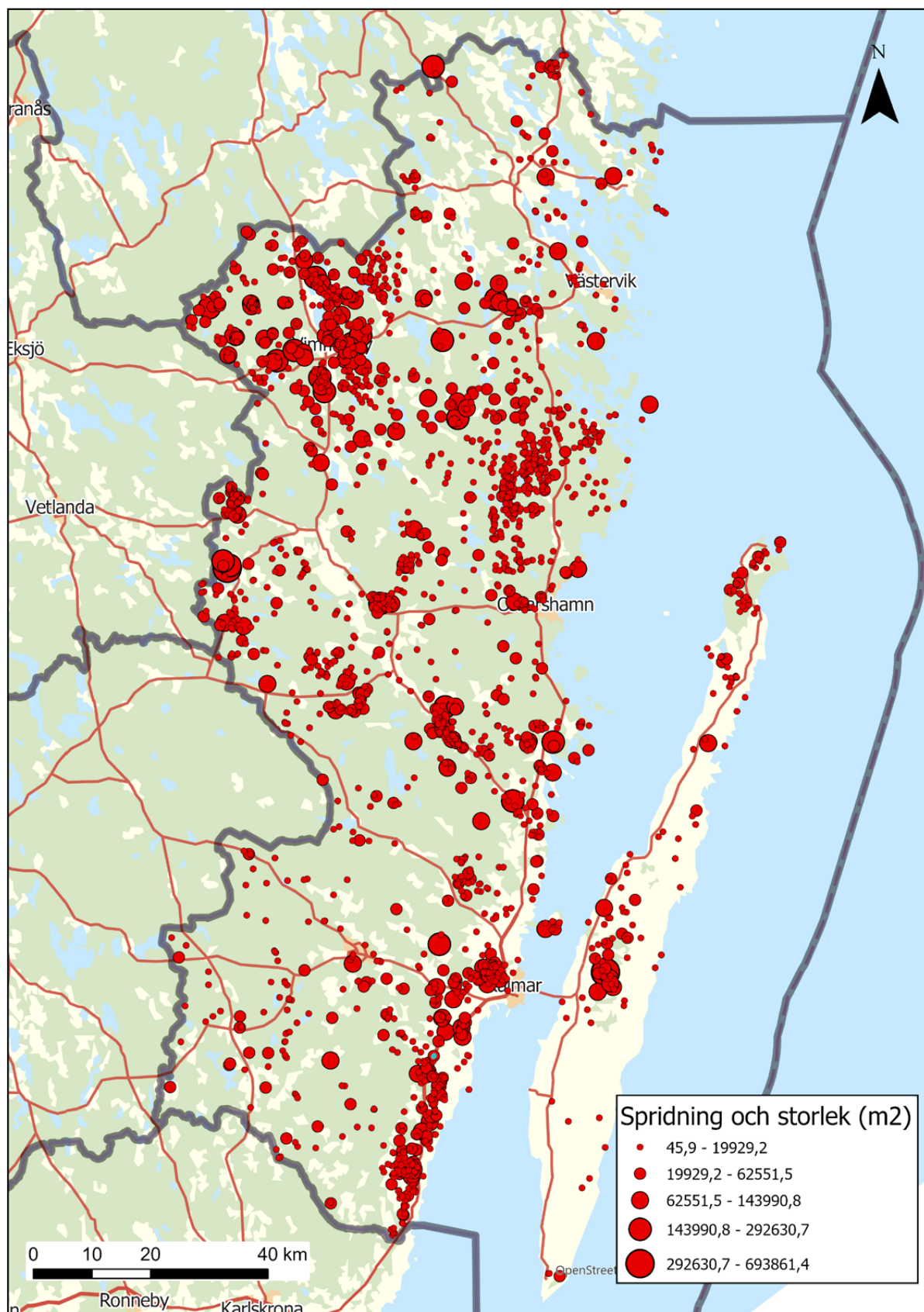
Vid E22-undersökningarna på mitten av 1990-talet uppmärksammades inventeringen vid slättbygderna i Möre. Där *fanns förhållandevis många registrerade områden* redan inför vägprojektet och det lyfts i rapporten att en mer riktad insats genomfördes i området redan vid fornminnesinventeringen 1974 (Ring m.fl 2001:50). En försvårande omständighet som diskuteras i rapporten gällande inventeringen är svårigheten att upptäcka de fossila åkermarksområdena i kustbygderna

längs med Kalmarsund, då markskiktet i de skogspartier som finns ofta består av tjocka torvlager som döljer odlingslämningarna (a.a).

Generellt när det gäller inventering av fossil åkermark och då i synnerhet röjningsröseområden genomfördes det under 80-talet inventeringar på småländska högländet. Dessa talade för att röjningsröseområdena var lokaliserade till blockrik osvallad morän med näringsrik jord. Därför ansågs det länge att röjningsröseområden var speciellt anknutna till regioner ovanför högsta kustlinjen (Tollin 1989). Efterhand framkom det dock att det faktiskt fanns röjningsröseområden med förhistoriska dateringar under högsta kustlinjen, t ex i Blekinge, Södermanland eller Uppland (t.ex. Widgren 1997). Markförhållandena under högsta kustlinjen innebär dock att röjningsområdena är mer ovanliga. Marken under högsta kustlinjen är även i större utsträckning uppodlad p g a att dessa områden oftast utgörs av god odlingsjord som har odlats mer extensivt i sen tid. Detta har resulterat i att röjningsrösen i större utsträckning blivit bortodlade inom dessa områden (Lundholm 2024).

Län	Fornlämning	Övrig kulturhistorisk lämning	Möjlig fornlämning	Ingen antikvarisk bedömning
Kalmar län (2888 lämningar)	415 (14 %)	1702 (59 %)	689 (24 %)	82 (3 %)
Kronobergs län (4846 lämningar)	3946 (81 %)	692 (14 %)	168 (3 %)	42 (1 %)
Jönköpings län (5290 lämningar)	1043 (20 %)	3448 (65 %)	711 (13 %)	108 (2 %)
Blekinge län (926 lämningar)	312 (34 %)	546 (59 %)	62 (7 %)	6 (1 %)

Tabell 1. Fördelning av antal och %-del av lämningarna som faller inom de olika antikvariska bedömningarna. %-delen är avrundad till närmsta heltal.



Figur 2. Spridning och storlek på fossil åker och område med fossil åkermark i Kalmar län.

Fördelning inom länet, karaktär och storlek

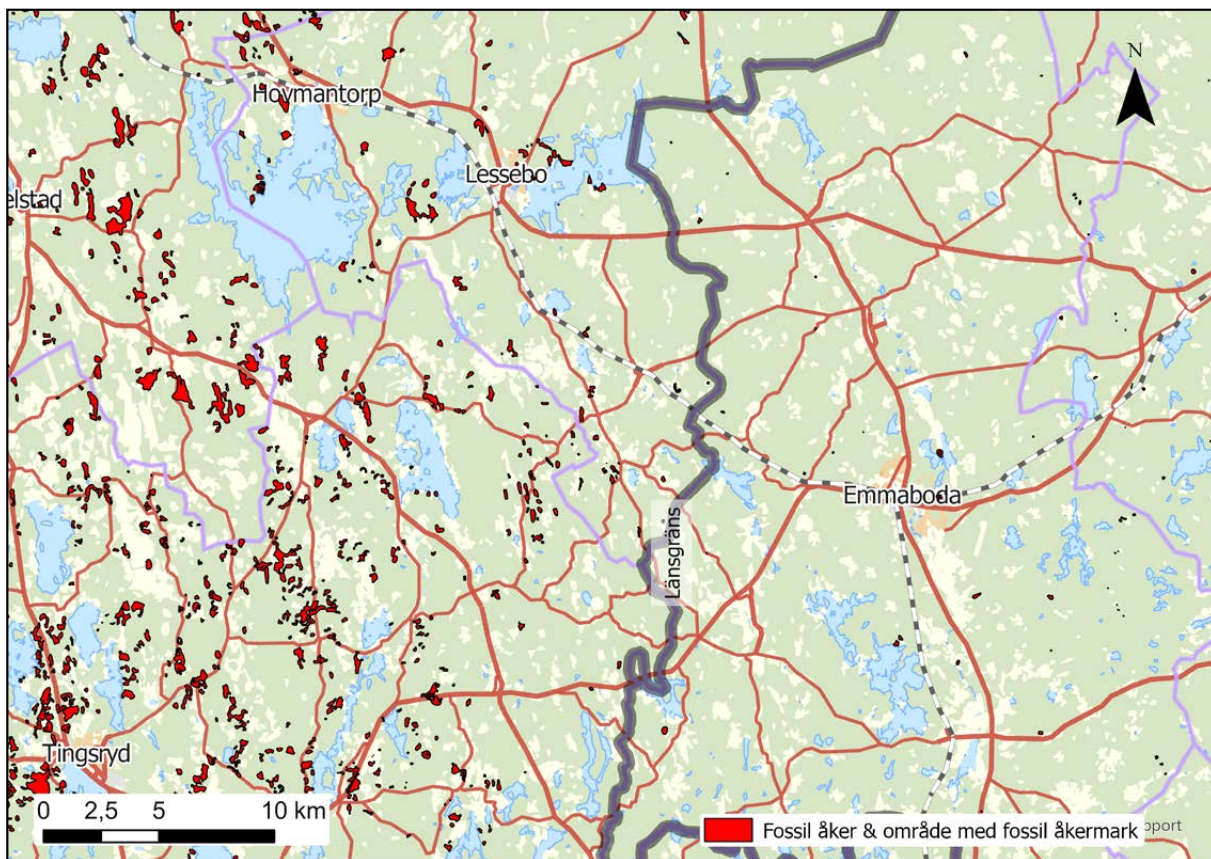
Vid en översiktsbild av hur de 2888 lämningarna av fossila åkrar rumsligt är fördelade inom länet framträder en varierande bild (fig. 2). Trakterna omkring Vimmerby uppvisar flest större områden med fossil åkermark, vilket inte egentligen är förvånande. Många områden med fossil åkermark finns vidare norr och väster om Oskarshamn, men där förefaller dessa vara mindre till storleken. Det som sticker ut är att det finns många områden i samband med fullåkersbygden vid kusten och väldigt få områden finns registrerade i den mer skogbevuxna och moränbundna sydvästra halvan av länet. Att det finns många områden med fossil åkermark registrerade vid och strax väster om fullåkersbygden i sydöstra länet hänger sannolikt delvis samman med t.ex vägprojekt och en högre inventeringsgrad såväl som tillgänglighet. Det låga antalet i de sydvästra delarna av länet är förvånande och det bör med stor sannolikhet höra samman med inventering och inte en verklig avsaknad. Detta framträder åskådligt vid en jämförelse med hur det ser ut på andra sidan

länsgränsen i Kronobergs län (fig. 3). De naturliga förutsättningarna är inte drastiskt annorlunda när det gäller markförhållanden (SGU). Att området skulle vara mindre utnyttjat jämfört med Kronobergs län faller också då man tittar på förekomsten av andra registrerade lämningar, såväl historiska som förhistoriska, där skillnaden mellan den sydöstra delen av Kronobergs län och sydvästra delen av Kalmar län inte alls är lika påtaglig.

Vid en sammanställning av storleken på den fossila åkermarken i länet visar det sig att det minsta området som registrerats är omkring 45 m² och det största strax under 70 ha. I Kalmar län är medianstorleken på en fossil åker 6756 m² och medelvärdet på storleken 15 920 m² (tabell 2). I Kronobergs län framträder en helt annan bild där både median- och medelstorlek är 3–4 ggr större. Blekinge län som har liknande förutsättningar som Kalmar län har marginellt större fossila åkermarksområden.

Län	Storlek fossil åker, medianvärde	Storlek fossil åker, medelvärde	Totalt storlek
Kalmar län	6 756 m ²	15 920 m ²	3 741 ha
Kronobergs län	26 277 m ²	64 441 m ²	31 060 ha
Jönköpings län	9 592 m ²	24 885 m ²	11 395 ha
Blekinge län	7 095 m ²	16 678 m ²	1 386 ha

Tabell 2. Median- och medelvärde på storlek hos fossil åker och område med fossil åkermark fördelat på län. I tabellen har även den sammanlagda storleken i hektar medtagits.



Figur 3. Registrerad fossil åkermark i sydvästra delen av Kalmar län och sydöstra delen av Kronobergs län.

Genomförda undersökningar

Totalt finns det 41 områden med fossil åkermark och enskilda röjningsrösen som är registrerade som hel- eller delundersökta i länet (fig. 4 och bilaga 1). Detta motsvarar ca 1,4 % av de totalt 2888 lämningarna. Andelen är dock i realiteten lägre än så då flera av lämningarna som definierats som undersökta eller delundersökta enbart omfattats av en kartstudie eller att en lämning försvunnit genom exploatering utan arkeologisk insats. Dessa 41 undersökta lämningar kan i sin tur kopplas till 28 genomförda utredningar, förundersökningar och undersökningar.

I Kronobergs län finns 117 hel- eller delundersökta lämningar vilket motsvarar 2,4 % av de totalt 4846 lämningarna. I Jönköpings län finns 170 undersökta lämningar (3,2 %) av totalt 5290 lämningar. 9 är hel- eller delundersökta i Blekinge av 926 (0,97 %). Jämfört med Kronobergs län och Jönköpings län är således undersökningsdelen låg.

De grävinsatser som genomförts i fossil åkermark i länet har en stor spridning när det gäller ambitionsnivå och spänner från ett enda snittat röse utan analyser till större insatser med flera olika typer av analyser och metoder. Bland de större undersökningarna med högre ambitionsnivå kan undersökningarna vid E22 projektet (Kölbygärde, Alby och Vantorp) lyftas fram, även Skyttlahagen och förundersökningarna vid Halltorp, Siggelsholm, och mindre insatser vid t.ex. Mönsterås, Virserum och Vimmerby kan nämnas som undersökningar med ett större helhetsgrepp.

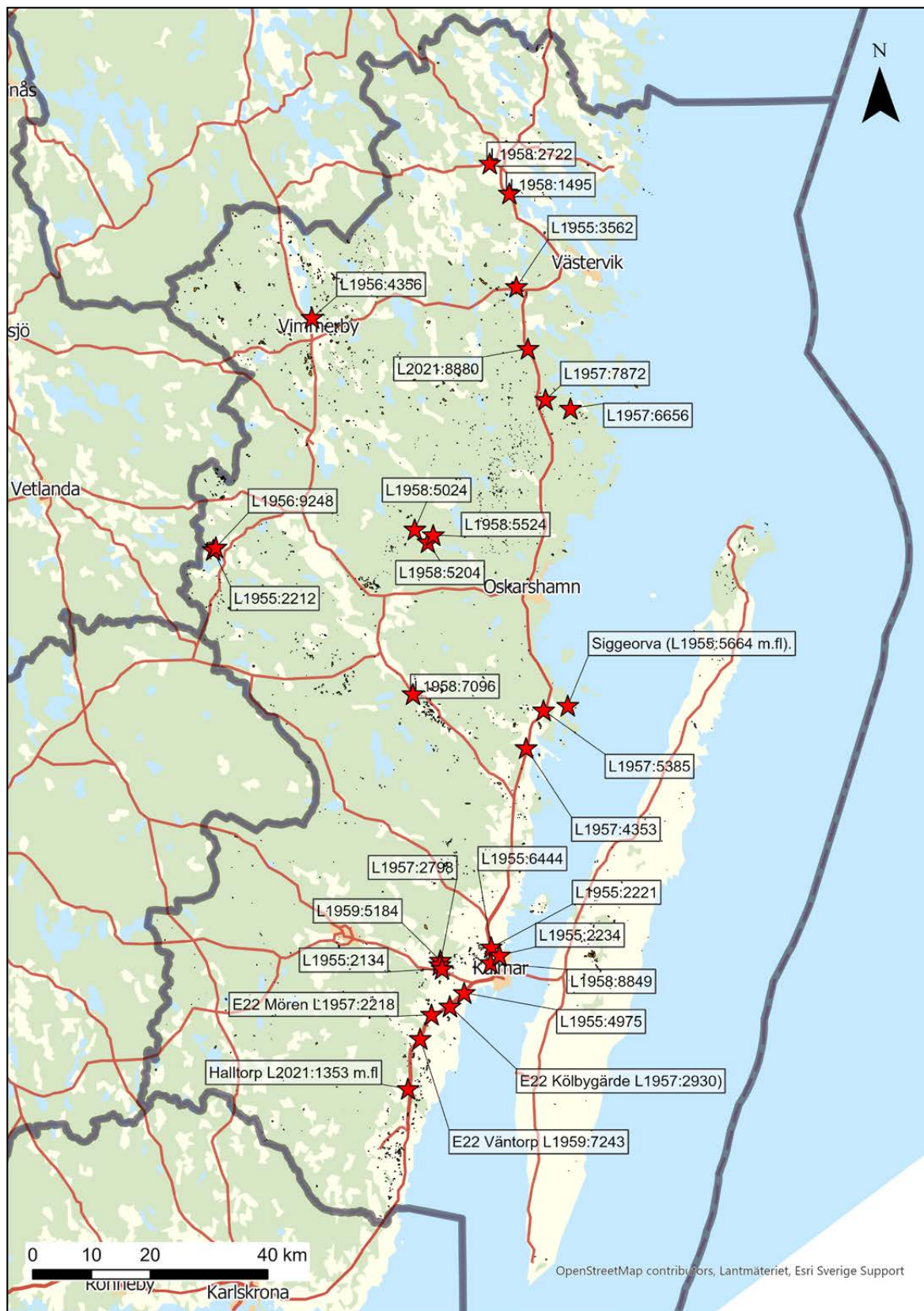
I bilaga 1 finns en lista på de genomförda undersökningarna med kort beskrivning av resultat

och hänvisning till eventuella rapporter. I denna genomgång har rapporter inte lästs som inte varit digitaliserade eller sökbara i arkivsök, om det handlat om mindre undersökningar eller karteringar. Dessa undersökningar är enbart redovisade enligt beskrivningen i Fornsök.

Dateringsbild

Hur dateringsbilden på fossil åkermark ser ut i länet är problematiskt att sammanställa på ett enkelt och rättvisande sätt. Detta speciellt då antalet ^{14}C -dateringar är förhållandevis lågt och ojämnt fördelat mellan undersökningarna (se bilaga 1). Flera av de större undersökningarna, t.ex. E22 undersökningarna, har förhållandevis få ^{14}C -dateringar och där har dateringsbilden tolkats tillsammans med stratigrafiska analyser och andra analyser såsom pollenstudier. Detta bland annat då boplatssammanhang fanns inom och vid den fossila åkern som kunde utgöra felkällor. Även vid undersökningen vid Skyttlahagen var antalet ^{14}C -prover lågt, då risken för felkällor var stor på grund av den boplatssom låg inom och under röjningsrösen.

Flera studier visar att metodiken är avgörande och att det inte sällan krävs flera ^{14}C inom ett och samma röjningsröseområde för att kunna få en bra dateringsbild (Lagerås 2013; Alering 2010; Engman m.fl 2015). Detta då många röjningsröseområden kan ha brukats under lång tid med flera olika faser samt att röjningsrösen är öppna kontexter. Utgångspunkten för ^{14}C -datering av röjningsrösen är ofta att man väljer att datera det kol som kommer från den röjningsbränning som föregått en odling, vilket motsvarar den nivå som röjningsröset ligger på. Denna fas är oftast



Figur 4. Fossil åkermark, område med fossila åkermark samt röjningsrösen som registrerats om helt undersökta eller delundersökta i Fornsök. Se även bilaga 1.

metodiskt enklare att datera än senare röjningsfaser. Felkällor finns trots detta i att kolet kan även vara från en äldre odlingsfas, från någon helt annan äldre kontext eller naturlig brand. Att kombinera ¹⁴C-datering med andra analyser såsom, kartstudier, pollenprover och makroprover kan vidare ge viktig information om själva odlingen såväl som att hjälpa i tolkningen av dateringarna (t.ex. Alering 2010; Engman m.fl 2015)

Vid en översiktlig sammanställning framträder det att vid 14 av 28 utredningar, förundersökningar och undersökningar påvisas faser eller indikeras faser som är äldre än medeltid genom ¹⁴C-dateringar, fynd, stratigrafisk tolkning eller övriga analyser (se bilaga 1). Vid 11 av undersökningarna lyftes det fram att det fanns eller kunde finnas faser som var äldre än vikingatid. Den äldsta möjliga perioden för stenröjning och röjningsrösen i länet är mellersta/yngre bronsålder som utifrån flera analysmetoder klargjordes i Kölbygårde vid E22-projekten. Att det finns äldre förhistorisk stenröjning i länet är därför tydligt. Det är dock svårt att dra säkra slutsatser t.ex hur stor andel det egentligen handlar om. Vid en vändning på resonemanget går det också att se att över hälften av de undersökta platserna har tolkats eller daterats till historisk tid (medeltid och framåt).

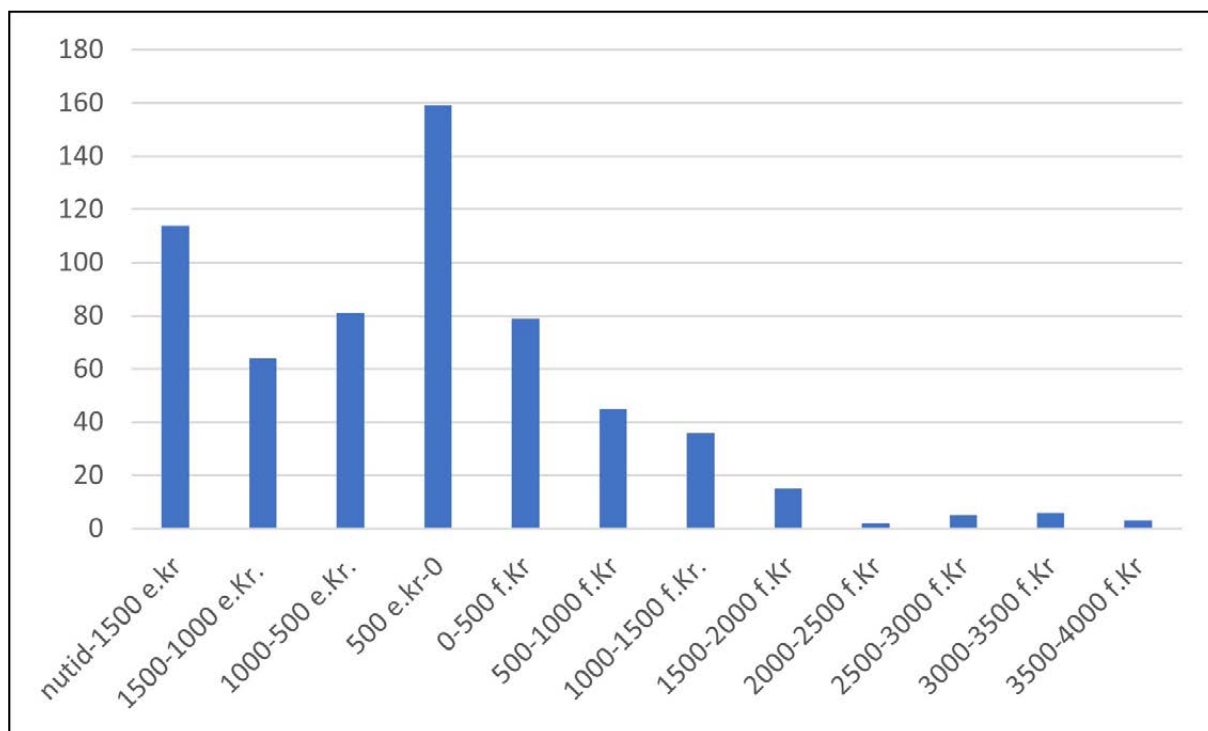
Vid flera av undersökningarna i länet har det vidare enbart gjorts en eller någon datering och i några fall har det inte gått att utläsa var dateringarna har tagits i röjningsrösen. Ett exempel på detta är från L1955:2134 som förundersöktes 2007. Där analyserades fyra dateringar från fyra olika röjningsrösen som visade bronsålder, förromersk järnålder, vendeltid samt historisk tid. Det finns dock ingen information var proverna är tagna i röjningsrösen eller diskussion om vad proverna avsåg att visa. Där blir slutsatsen i rapporten att det inte egentligen går att säga något om åldern.

I andra delar av Sverige i övrigt är kunskapen om dateringsbilden väsentligt bättre. För sydsvenska

höglandet gjorde Per Lagerås 2013 en ingående sammanställning av 716 ¹⁴C-dateringar i 250 års intervaller (Lagerås 2013). Studien tog samtliga dateringar från Jönköpings och Kronobergs län, huvuddelen från Skåne samt några från Blekinge och Kalmar. Sammanställningen påvisar att det främst är det senaste årtusendet som uppvisar flest dateringar om länen Jönköping, Halland, Blekinge, Kronobergs län, Skåne och då även Kalmar inkluderas. Den enskilda 250-årsperiod som är starkast representerad var 250–500 e.Kr. (a.a:268f), vilket delvis kan förklaras av ett genomslag från Kronobergs län bland annat med de större undersökningarna utmed E4an i Hamneda/Markaryd, där denna period dominerade. I studien framkom vidare att det sker en tydlig nedgång i dateringarna mellan den äldre och yngre järnålder, och att trenden började redan vid ca 400 e.Kr. och speciellt vikingatid har få dateringar representerade. Dessa dateringar visar vidare en stark jordbruksexpansion under 1200-talet.

Just när det gäller Kronobergs län finns ett omfattande grundmaterial, bland annat har det gjorts en grov översiktlig sammanställning av alla ¹⁴C-dateringar fram till 2020 (fig. 5) (Emilsson & Ring 2023). Denna sammanställning omfattade omkring 600 dateringar och delades in i 500 års intervaller. Då det handlar om så pass många dateringar spelar mindre felkällor inte en lika stor roll. Bilden som framkom där var att det i Kronobergs län går att ana en röjningsbränning redan under senneolitikum (om än i liten skala) som successivt ökar in i bronsålder med en tydlig ökning under perioden omkring förromersk järnålder med en topp under romersk järnålder/äldre folkvandringstid. En minskning av antalet dateringar sker sedan under yngre järnålder och medeltid, men en ökning under de senaste 500 åren.

En studie om röjningsrösenas tillkomst i olika delar av Kronobergs län sattes vidare samman av Åsa Alering för ca 14 år sedan (Alering 2010). I Varend och centralbygden kring Växjö kom



Figur 5. Sammanställning av omkring 600 dateringar från röjningsröseområden/odlingslämningar i Kronobergs län uppdelat på ungefärliga 500 års intervaller.

studien fram till att tyngdpunkten i dateringarna låg i perioderna bronsålder till och med romersk järnålder (a.a:29). Tyngdpunkten i dateringarna av den fossila åkermarken i Finnveden och centralbygderna kring Ljungby låg i perioderna tidig romersk järnålder till vikingatid (a.a:30). I Södra Sunnerbo och randområdena kring Markaryd låg tyngdpunkten i perioderna romersk järnålder till och med medeltid (a.a:31). De senaste årens undersökningar har även berört mer östra delar av Kronobergs län som delvis utifrån både forn-lämningsbild, markförhållanden och tillgänglighet uppskattningsvis påminner en del om de sydvästra delarna av Kalmar län. I de östra delarna av Kronobergs län finns både tydligt förhistoriska miljöer i mer centrala områden vid t.ex Lenhovda (Emilsson 2023; Emilsson & Ring 2023). Men också mer perifera områden i utpräglad skogsbygd med få registrerade förhistoriska lämningar (Nilsson 2022a; 2022b). Undersökningarna där har tydligt visat att det de i de centrala miljöerna med stora sammanhängande röjningsröseområden fanns tidliga faser till både bronsålder och

järnålder, med ett inslag av boplatser inne i den fossila åkermarken. I de tätare skogsbygderna österut med till storleken mindre röjningsröseområden antagits det initialt främst handla om relativt sen historisk stenröjning, framkom en varierad dateringsbild. Det fanns spår till en medeltida och senare expansion och upptagande av ny mark (Nilsson 2022a). Men också äldre faser där pollenstudie bland annat påvisade bete under sen-neolitikum och från ca 700 e.Kr de första säkra spåren efter odling som sedan ökade från 1150 e.Kr och framåt. ¹⁴C-dateringar påvisade vidare en äldsta fas under romersk järnålder/folkvandringstid (Nilsson 2023b).

Förutsättningarna i inlandslänen såsom Kronobergs län är dock som tidigare diskuterats annorlunda. I Blekinge län har få arkeologiska undersökningar av fossil åkermark genomförts och det finns således också få dateringar. Resultaten därifrån indikerar dock att det anlagts röjningsrösen under en rad olika tidsperioder precis som här i Kalmar län. De äldsta dateringarna

från fossil åkermark kommer från två kustnära röjningsröseområden, öster om Ronneby, där dateringar för röjningsrösen påvisade perioder till yngre bronsålder och äldre järnålder (Jönsson & Åstrand 2008; Wahlberg Traneskog 2022). Ett annat exempel på undersökning i Blekinge är väg E22 vid Sölvesborg och två mindre lokaler med fossil åkermark vid Norje Sunnansund (Kjällquist m.fl. 2014). Dessa bestod av ett tiotal röjningsrösen vardera och även en stor flack stensättning. Röjningsröseområdena hade ett annorlunda läge och hade tidigare legat på små öar i sjön Vesan, nära sjöns utlopp till Pukaviksbukten. De undersökta röjningsrösena daterades till perioden från

folkvandringstid till och med vendeltid (400–800 e.Kr.) och till perioden från medeltid till och med 1600-tal. Vid Bubbetorp norr om Karlskrona, undersöktes två områden med fossil åker som primärt kunde dateras till hög- och senmedeltid.

I Jönköpings län finns det också en blandad bild, och exempel finns på röjningsröseområden som anlagts under brons- och äldre järnålder (t.ex. Jönsson m.fl. 1991). Men till skillnad från Kronobergs län förefaller den huvudsakliga dateringsbilden vara från yngre järnålder och fram till 1700–1800-tal (Engman m.fl. 2015:14).

Koppling mellan fossil åker och andra lämningar

I det mer välundersökta Kronobergs län har studier och fältundersökningar visat att det också finns en tydlig koppling mellan fossil åkermark och lämningar såsom gravar, skålgropar/hällristningar och boplatser (t.ex. Skoglund 2005; Emilsson m.fl 2022). Miljöerna återspeglar förhistorisk odling, bosättning, rituella aktiviteter och gravskick och kan i första hand knytas till bronsålder och järnålder (Jönsson 2008; Skoglund 2005:39ff). De förstnämnda lämningsskatterna kan hittas vid inventeringar medan boplatser sällan är synliga ovan mark, vilka då exempelvis riskeras att skadas vid markberedning. Men även gravar kan ligga dolda bland röjningsrösen och vara utformade på liknande sätt, där det också kan finnas en symbolisk koppling (t.ex. Emilsson & Lundholm 2019). Hela gravfält med stensättningar har exempelvis hittats i Kronobergs län dolda inne i röjningsrösområden (Emilsson m.fl 2022). Kopplingen mellan fossil åkermark, gravar och boplatser är dock inte lika påtaglig i t.ex. Jönköpings län där också en större andel av den fossila åkermarken är historisk.

I Kalmar län har boplatssammanhang, förhistoriska fynd och gravar påträffats inom fossil åkermark som i någon fas skulle kunna vara samtida eller ligga nära varandra i tid vid flera undersökningar såsom vid E22-undersökningarna vid Kölbygårde, Vantorp och Möre, men också vid Halltorp och Skyttlahagen. Vid både Vantorp, Möre och Skyttlahagen har det dock varit svårt att helt säkert säga att det finns samtida faser mellan den fossila åkern, boplatserna och gravarna, då lämningarna ligger mycket tätt inom små ytor. I Kronobergs län har detta varit enklare då de fossila åkermarksområdena ofta är rejält mycket

större och att boplatserna och gravarna bara ligger inom minde delar av den fossila åkern, där det således är en mindre risk med t.ex. boplatsskol i röjningsrösen. Vid undersökningen i Halltorp var dock förutsättningarna goda för ett tydligt resultat i kopplingen mellan olika lämningstyper.

I Halltorp togs ett flertal schakt upp i syftet att försöka finna möjliga boplatsslågen, vilket resulterade i tre områden med boplatsslågen som alla låg i kanterna av fossila åkermarksområden. Den ena boplatsslågen låg i den sydvästra kanten av en fossil åkermark och utgjordes av större härdar och kokgropar. Intill och i härdarna påträffades två brynen. Det andra området med boplatsslågen påträffades i den östra delen av samma fossila åkermark på en mindre platta som låg i den östra änden av åkermarken. Boplatsslågen daterades där likt den fossila åkern till äldre järnålder. Det tredje boplatssområdet påträffades utgjordes av flera kokgropar och härdar som också daterades till äldre järnålder. Sammantaget daterades boplatssaktiviteterna i området till två faser; förromersk järnålder (375–194 f. Kr.) och romersk järnålder (57–207 e. Kr.). När ett av röjningsrösen i den västra kanten av den fossila åkern (L2021:1348) undersöktes påträffades vidare ett 20-tal skärvor förhistorisk keramik som framkom i botten av ett röjningsröse. Inga anläggningar påträffades i närheten, utan keramiken tillhörde ett kulturlager som begränsades till röjningsrösets utsträckning. Detta kan tolkas som att kulturlagret är direkt kopplat till röjningsröset eller att eventuella lager utanför röjningsröset odlats bort. I Halltorp fanns vidare sedan tidigare en registrerad grav och vid förundersökningen identifierades ytterligare fyra gravliknande röjningsrösen

inne i den fossila åkermarken, som efter en delavtorvning av ett bedömdes som troliga gravar.

I Kölbygärde fanns förutom mesolitiska fynd också boplatlager från brons- och järnålder som sammanföll rumsligt med huvuddelen av den fossila åkern. I lagret hittades fynd av keramik, slaget stenmaterial (primärt porfyr) och några bronsföremål såväl som spår efter metallhantering. Totalt 65 anläggningar hittades också som främst utgjordes av härdar och stolphål. I området undersöktes också två skärvstenhögar i den ena hittades bland annat ben från människor. Under en av skärvstenshögarna påträffades vidare en lövkniv. Skärvstenshögarna daterades till yngre bronsålder/äldre järnålder. I området fanns således en risk för att jordskikt blandats utifrån att lämningarna låg tillsammans. Men utifrån en genomarbetad undersökningsmetodik och användning flera av olika analyser, tolkning av hur röjningsrösena var uppbyggda och hur åker-rytor rumsligt legat, identifierades röjningsskeenden som sammanföll med både skärvstenhögarna och boplaten under brons- och järnålder. Det klargjordes också yngre odling och stenröjning som skett under historisk tid.

Vid ett par undersökningar har det också undersökts fossil åkermark som inte förefaller vara samtida med de gravar eller boplatser som finns inom dem (t.ex L1956:4356 i Vimmerby socken), vilket också visar att bara för att det finns gravar eller boplatlämningar inom den fossila åkermarken så behöver de inte höra samman.

I Kronobergs län tolkas ofta de boplatsspår som framträder inom de fossila åkermarksområdena som mer tillfälliga aktiviteter då det ofta

saknas bevarade spår av omfattande bebyggelse (Alering 2010; Åstrand m.fl 2024:289). Men det finns också undantag där större boplatser med flertalet huskonstruktioner hittats (a.a). Vid ett syntesarbete från 2010 i Kronobergs län visade det sig att inom 65 % av alla röjningsröseområden där ett boplatperspektiv ingått har det påträffats förhistoriska boplatanläggningar. Denna siffra är möjligen än högre idag och det är få röjningsröseområden som undersökts i centralområdena omkring Växjö och Ljungby de senaste åren som inte innehållit boplatlämningar (t.ex Emilsson m.fl 2022). Generellt spänner boplatssammanhangen oftast mellan bronsålder och fram till folkvandringstid/vendeltid. I flera av undersökningarna i Kronobergs län har det diskuterats vad bebyggelsen representerar (t.ex Åstrand m.fl 2024; Åstrand 2024). Det som också går att se är att t.ex spridda härdar i stort i landskapen är en företeelse som minskar under mellersta järnålder, vilket kan höra samman med att organisationen av boskapsskötseln får en annan och mer reglerad form under mellersta järnålder (Hennius 2021:30, Åstrand m.fl 2024:291). Detta kan läggas samman med den generella tolkningen för förhistorisk bostadsbebyggelse i relation till odlad mark och att denna flyttat runt enligt ett cykliskt mönster i en symbios med den odlade marken (Widgren 1997), för att under yngre järnålder stabiliseras och bli mer permanent (Göthberg 2000:158f; Åstrand m.fl 2004:292). I länet har det dock t.ex vid undersökningen i Siggehorva påträffats spridda boplatlämningar från vikingatid inne i den fossila åkermarken som daterades till medeltid och senare, även om det inte går att utesluta att det också funnits äldre faser som potentiellt kan varit samtida med boplaten.

Slutsats och möjligheter

Det är en stor spännvidd i omfattning och kvalitet mellan de olika undersökningarna i länet såväl som inventering. Det är således svårt att säkert dra långtgående och väl underbyggda slutsatser. Det har heller inte varit möjligt att inom ramen för denna begränsade studie att djupdyka i materialet och t.ex. gå genom ritningar och annat arkivmaterial från undersökningarna.

Sammanställningen av de inventeringar som gjorts och hur den fossila åkermarken registrerats visar att det här finns ett stort behov. Bara det faktum att det finns så många områden med fossil åkermark som har registrerats som möjlig fornlämning, visar på den osäkerhet som rått vid de äldre inventeringarna. Den påtagliga låga förekomsten av fossil åkermark i den sydvästra delen av länet påvisar att det är av stor vikt att en ny inventeringssyn tillämpas på den fossila åkermarken såväl som att äldre redan registrerade områden omfattas av en översyn.

Datering bilden visar i övrigt bland de genomförda undersökningarna att det finns en stor spännvidd i dateringar. Det finns förhistoriska faser, sannolikt från bronsålder och äldre järnålder med stenröjning. Det är dock svårt att utifrån de få undersökningarna säga hur vanligt förekommande det är, likaväl hur långtgående en koppling det finns mellan fossil åkermark och andra lämningar såsom gravar och boplatser.

De genomförda undersökningarna har en stor spridning i sin ambitionsnivå, och en del är av låg kvalitet. Naturligt har de större undersökningarna ofta haft en mer genomarbetad plan och har gett konkreta resultat (såsom t.ex. Kölbygärde och Halltorp). Men att det faktiskt också finns mindre förundersökningar (t.ex. i Virserum) som med små medel men på grund av just en genomarbetad plan och strategi ändå gett goda resultat. Detta visar att det behövs en övergripande plan/vetenskapligt program både inom de enskilda aktörer som är verksamma i länet men också mellan dem.

Referenser

- Alering, Å. 2010. Fossilt landskap i modern tid. Fornlämningsmiljöer i småländsk skogsmark. Smålands museum rapport 2010:15.
- Dahlin, M. 2022. Fornminnesinventering i skogsmark – En arkeologisk fältinventering av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Engman, F. Lorentzon, M & Vestbö Franzen, Å. 2015. Odling och markutnyttjande. Syntesarbete utifrån undersökningar av fossil åkermark i Jönköpings län.
- Emilsson, A & Lundholm, S. 2019. Graven i röset bredvid. I: Lekberg, P. Lundholm, S. & H. Victor. (red.). Från jägare till stormän. Utgrävningar inför E22 söder om Kalmar 2014.
- Emilsson, A., Jansson, K & Thérus, J. 2022. 5000 år i Nylanda – gravar, boplatser och fossil åker. Arkeologisk undersökning 2020. Nylanda verksamhetsområde (Öjabymotet), Öjaby 1:17 m. fl, Öjaby socken, Växjö kommun, Kronobergs län. Museiarkeologi sydost. Arkeologisk rapport 2022:11. Växjö
- Emilsson, A. 2023. Fossil åkermark, kolbottnar och boplatser vid Skarpåsen. Arkeologisk förundersökning och steg 2-utredning 2022. L1954:6039, L2022:5606, L2022:5607, L2022:5608, L2022:5788, L2022:5782, L2022:5776, L2022:5759, L2022:6792, L2022:5758 & L2023:496, Uppvidinge-Lenhovda 112:1, Lenhovda socken, Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2023:6.
- Emilsson, A. & Ring, C. 2023 Fossil åkermark vid Lenhovda. Arkeologisk undersökning 2022. L1954:5744 och L1954:5745, Uppvidinge-Lenhovda 112:1, Lenhovda socken, Uppvidinge kommun, Kronobergs län, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2023:39.
- Emilsson, A. & Lundholm, S. 2019. Graven i röset bredvid. I: Lekberg, P. Lundholm, S. & H. Victor. (red.). Från jägare till stormän. Utgrävningar inför E22 söder om Kalmar 2014.
- Ericsson, A., Helander, A. & Nilsson, H. 2021. E22 förbi Bergkvara, ny vägsträckning mellan Bröms och Söderåkra. Arkeologisk utredning, etapp 1. Kalmar län, Torsås kommun, Torsås och Söderåkra socknar. Arkeologerna Rapport 2021:174
- Göthberg, H. 2000. Bebyggelse i förändring. Uppland från slutet av yngre bronsålder till tidig medeltid. OPIA 25.

- Hennius, A. 2021. Outlanders?: resource colonisation, raw material exploitation and networks in Middle Iron Age Sweden. Uppsala : Uppsala universitet, 2021.
- Jönsson, B., Pedersen, E.A., Tollin, C. och Varenius, L. 1991. Hackerören i Järparyd – undersökningar i ett småländskt röjningsröseområde. Arkeologi i Sverige, ny följd 1. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Jönsson, Å. 2010. Bubbetorp. Fossil åker RAÄ 42 och 44, Rödeby socken, Karlskrona kommun, Blekinge län. Arkeologisk förundersökning. Blekinge museum rapport 2010:4.
- Jönsson, Å. & Åstrand, J. 2008. Slättanäs RAÄ 175. Listerby socken, Ronneby kommun. Arkeologisk förundersökning. Blekinge museum rapport 2008:11. Smålands museum rapport
- Kjällquist, M., Emilsson, A. & Boethius, A. 2014. Norge Sunnansund. Boplatsslämningar från tidigmesolitikum och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2011 och 2012, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län. Blekinge museum rapport 2014:10.
- Lagerås, P. 2013. Agrara fluktuationer och befolkningsutveckling på sydsvenska höglandet tolkade utifrån röjningsrösen. I: Fornvännen 108, 2013.
- Nilsson, A. 2023a. Arkeologi vid Tvinnesheda vindkraftpark. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020. Kalmar läns museum rapport 2023:2
- Nilsson, N. 2023b. Manus: Vid Karskravs vindkraftpark. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2022. Kalmar läns museum rapport 2023.
- Skoglund, P. 2005. Inlandsarkeologi. Vetenskapligt program för uppdragsarkeologi vid Smålands museum.
- Tollin, C. 1989. Röjningsrösen i södra Sverige. I: Arkeologi i Sverige 1986. Riksantikvarieämbetet. Stockholm. Rapport RAÄ 1988:2:
- Wahlberg Traneskog, T. 2022. Fossil åker, gravar och boplatser vid Yxnarum. L1979:3473, Yxnarum 7:9 och 21:1. Arkeologisk förundersökning, 2022. Blekinge museum rapport 2022:22
- Widgren, M. 1997. Fossila landskap: en forskningsöversikt över odlingslandskapets utveckling från yngre bronsålder till tidig medeltid. Stockholm: Univ., Kulturgeografiska inst.
- Åstrand, J., Jansson, K., Therus, J., Emilsson, A. 2024. Snapperisskogen. Undersökning av ett småländskt fornlämningsområde 2019. L1951:212, L1951:213, L1951:214, L1951:215, L1953:8515, L1954:130, L1954:1319, Snapperisskogen 1, Bergunda socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2024:17.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 9615-2024
Kalmar läns museums dnr: 33-325-2024
Projektnummer KLM: A2458

Bilagor

Bilaga 1. Sammanställning av genomförda undersökningar i länet.....	25
---	----

Bilaga 1. Sammanställning av genomförda undersökningar i länet

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1959:7243 (E22-Väntorp) Helt undersökt	Arby	Fossil åker, ca 300x130 m (NÖ-SV) med 110 röjningsrösen, varav sju st grävdes ut. Storleken varierade mellan 2 och 12 m i diam. Vidare undersöktes två terrasskanter, en åkeryta, ett åkerdike och ett vattenhål. Röjningsrösen varierade i storlek från 2 till 12 m, huvuddelen mellan 4 och 6 meter och stora rösen var sällsynta. Huvuddelen var låga och flacka och var svåra att upptäcka. Röjningsrösen var genomgående placerade i utkanterna av synliga åkerytor och inom blockrika impediment. Både pollen och ¹⁴C-användes för att försöka tidsbestämma röjningsrösen. De ¹⁴C-prover som analyserades från tre röjningsrösen påvisade medeltid och historisk tid. Pollenproverna från två röjningsrösen gav en relativ datering till (100–1250 e.Kr), men det lyfts fram att kärnan i dessa röjningsrösen kan gå tillbaka till bronsålder/förromersk järnålder. Slutsatsen i rapporten är att det inte riktigt går att säga säkert en ålder på röjningen mer än att det finns flera faser. Inne i den fossila åkermarken fanns en stensättning från förromersk järnålder, ett skärvstensröse från yngre bronsålder samt enstaka boplatzanläggningar. Hallgren, A-L., Pedersen, A-E., Persson, M., Ring, C., Svensson, I. 2001. Väntorp. Stensättning och skärvstensröse i fossilt kulturlandskap från yngre bronsålder till nyare tid. Fornlämning 30 Kristinelund 5:1 Arby socken. Småland. E22-projektet, rapport 2001:7
L1959:5184 Helt undersökt	Dörby	Område med röjningsrösen, ca 170x120 m. I området fanns ett 30-tal röjningsrösen, 1,5–7 m st och 0,1–0,5 m h. Vid utredning undersökte man 3 röjningsrösen samt tog upp sökschakt och provrutor. Inga odlingsspår kunde iakttas. C14 datering från röjningsrösen motsvarar perioderna 1425–1655 resp. 1420–1670 e.Kr. I västra delen av området framkom i provrutor 25 bitar slagg. Rapport ark. utredning Kalmar länsmuseum M.Källström, Ant 960202/MU. <i>Rapport ej läst.</i>
L1958:1495 Röjningsröse Undersökt	Gamleby	Röjningsröse, undersökt och borttaget. Det var tidigare registrerat som Stensättning. Närmast rund, 10–11 m diam och intill 0,5 m h. Fyllning av 0,2–0,5 m st stenar. Vid en steg 2 utredning bedömdes det som ett odlingsröse från 1800-talet. Lundqvist, L. 2007. Arkeologisk utredning utmed väg E22 mellan Västervik och Gamleby. Törnfalls och Gamleby socknar. Västerviks kommun. Kalmar län. Riksantikvarieämbetet UV Öst, Rapport 2007:9.
L1958:2722 Röjningsröse Undersökt	Gamleby	Röjningsröse, närmare beskrivning saknas. Undersökt och borttagen. Vid arkeologisk förundersökning 2008 konstaterades att lämningen var ett stenupplag från tidigt 1900-tal. Ursprungligen var det registrerat som stensättning? (RAÄ dnr 321-4000-2008). <i>Rapport ej läst.</i>

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1955:3562 Fos- sil åker Helt undersökt	Gladhammar	Röjningsröseområde, ca 85x15-35 m (NÖ-SV), bestående av 15 röjningsrösen, rundade, 3–7 m i diam. Fler röjningsrösen finns sannolikt i området. Framkom vid särskild utredning 2010. ¹⁴C- analys av två röjningsrösen gav dateringar till yngre bronsålder/ äldre järnålder (750–390 f.Kr. samt till romersk järnålder (220–400 e.Kr). Inga ¹⁴C-prover analyserades vid förundersökningen men makroprov togs i röjningsrösen och sädeskorn påträffades. Nilsson, N & Alering, Å. 2010. Mörghult, röjningsrösen och björnbärssly. Arkeologisk utredning 2010. Gladhammar socken, Västerviks kommun, Kalmar län, Småland. Kalmar läns museum. Rapport 2010:25. (RAÄ dnr 3.4.2-3035-2010) Reuterdaahl, M. 2011. Förhistoriskt åkerbruk, modern täktverksamhet. Arkeologisk förundersökning 2011. Gladhammar socken, Västerviks kommun, Småland. Kalmar läns museum. Rapport 2011:12. (RAÄ dnr 3.4.2-1604-2011).
L2021:1353, L2021:1354. L2024:950, L2024:958 (fossil åker), L2021:1347 L2021:1348, L2021:1350, L2021:1351, L2024:951, L2024:1042 (område med fossil åkermark)	Halltorp	Vid förundersökningen i Halltorp berördes 10 fossila åkermarksområden inom ett ca 35 ha stort område inom Möre i södra Kalmar län. Förundersökningsområdet låg i brytningen mellan kustslätten och skogsbygden omkring 22 möh. Totalt karterades 287 röjningsrösen inom undersökningsområdet. De fossila åkermarkerna var förhållandevis små (mellan ca 120x200 m långa och 50–150 m breda) och låg utspridda på höjder och slänter i området. Dateringarna visade att de brukats från förromersk järnålder till folkvandringstid. I anslutning till, och inom, de fossila åkermarkerna i området fanns även boplatslämningar med dateringar till samma perioder. Också flera möjliga gravar identifierades inom den fossil åkermarken. Vid undersökningen genomfördes även en pollenstuide som dock inte gick att knyta till specifika tidsperioder, men visade på odling av t.ex råg i området. I rapporten lyfts att området skiljer sig från andra i Möre där medeltida eller historiska dateringar är vanligare och där skillnaden i dateringen kan bero på att de aktuella fossila åkermarkerna ligger längre upp i skogsbygden än de tidigare undersökta fossila åkermarkerna. Lundholm, S. 2024. Förhistorisk odling och boplatslämningar vid Halltorp. Arkeologisk förundersökning 2023. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2024:20.

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L2021:8880 Område med fossil åkermark Fornlämning	Hjorted	Område med fossil åkermark, ca 110x60 m (VNV-ÖSÖ), bestående av dels tre mindre oregelbundna åkerytor, ca 13–40 m l och 8–15 m br, dels en större långsmal åkeryta, ca 110x7–14 (VNV-ÖSÖ). De mindre åkerytorna är terränganpassade och begränsas av diffusa hak, en terrasskant och ett mindre dike. Två av de mindre åkerytorna har anslutande röjningsrösen, ca 2 m diam och 0,2–0,3 m h. De är delvis övertorvade med 0,3–0,4 m st stenar synliga i ytan. I områdets västra del finns en naturlig samling med stora stenblock på vilka röststenar, ca 0,2–0,4 m st har påförts. I direkt anslutning till områdets östra del undersöktes år 2021 en konkav åkeryta, ca 28x11,5 m (NNV-SSÖ) och ett anslutande röjningsröse, som var 5,8x4,8 m stort och 0,4 m högt (L2020:1548). Analyser av kolprover insamlade från tre brandfläckar (brandrester) belägna dels under odlingslagret i åkerytan, dels intill och under röjningsröset har gett dateringar till vendeltid och senmedeltid. Slutsatsen i rapporten utifrån dateringarna och det kulturhistoriska sammanhanget var att området har ingått i ett periodiskt medeltida åkerbruk på utmarken. Delar av området togs på nytt i bruk under 1700-talet av torpare. Ericsson, A. 2022. Fossil åkermark vid Bogölsnäs i Lebo. Rapport 2022:5. Arkeologisk förundersökning. Kalmar län, Småland, Västerviks kommun, Hjortedes socken, fastighet Lebo 1:5, fornlämning L2020:1548 och L2021:8880.
L1955:4975 (Skyttlahagen) Helt undersökt	Hossmo	Område med fossil åker, ca 100x32 m (NNÖ-SSV), undersöktes 2014. Sammanlagt registrerades 23 agrara lämningar varav 19 odlingsrösen. Röjningsrösen var generellt placerade runt större block med plan botten och något rundad form i profil, med två urskiljbara röjningsfaser. Rösena mätte ca 2–7 m i diam och var uppemot 0,5 m h. Flera terrasskanterna fanns i området vilka var blandade med röjningssten. Den fossila åkermarken låg tillsammans med en större boplatz med ca 300 anläggningar och flera hus. Huvuddelen av boplatzen daterades till brons- och äldre järnålder. Under flera röjningsrösen påträffades boplatzanläggningar och det var svårt att särskilja kol i röjningsrösen som tillhörde odling och inte boplatzaktivitet. Detta gjorde att bara några få dateringar av röjningsrösen gjordes. Ett par faser som vara samma som boplatzen framkom men också faser som inte tillhörde boplatzen vilka då som tolkades som mer säkra odlingsfaser, dessa var vikingatid (890–1020 e.Kr) samt nyare tid (1690–1960 e.Kr). I flera röjningsrösen påträffades fyndmaterial av t.ex förhistorisk keramik och slipstensfragment. Det finns flera tecken på att delar av den fossila åkermarken och stenröjningen är samtida med boplatzaktiviteten. En stensättning från yngre bronsålder undersöktes, vilken delvis var överlagrad av ett röjningsröse. Öster om graven fanns en koncentration av keramik som tolkas tillhöra rituella aktiviteter kopplade till sammanhang- et/graven. Ytterligare ett par konstruktioner har tolkats som möjligen gravrelaterade, bl.a. ett röjningsröse där keramik från yngre bronsålder låg intill ett större markfast stenblock. Under två röjningsrösen undersöktes också en sammanhängande stenpackning som innehöll fragment av vävtyngder. Dutra Leivas, I., Papmehl-Dufay, L., Björk, T., Emilsson, A., Lundholm, S., Victor, H. 2016. Skyttlahagen. Arkeologisk undersökning 2014. RAÄ 175 och 176, Hossmo socken, Kalmar kommun, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2016:22.

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1958:7096, röjningsröse Undersökt	Högsby	Odlingsröse, oregelbundet, närmast runt, 14 m diam och 1 m h. Stenarna var 0,1–0,9 m st. Undersökt och borttaget. Dnr 4643/63 Kalmar läns museum 974/63. <i>Rapport ej läst.</i>
L1955:6444 Röjningsröse Övrig kulturhistorisk lämning.	Kläckeberga	Röjningsröse, ovalt, 4x3 m (N-S) och 0,5 m h, av 0,15–0,35 m st stenar. Lätt flack karaktär. Röjningsröset undersöktes och snittades, vilket visade att stenen låg i ett humöst svart förnalager. Det provtogs ej och tillsammans med det historiska kartmaterialet bedömdes det som yngre än 1850. Emilsson, A. & Papmehl-Dufay, L. Odlingslämningar och gravar i Snurrom. RAÄ 49, 199, 200 & 201, Kläckeberga socken, Västerslät 17:1, Kalmar kommun och län. Arkeologisk förundersökning 2017. Kalmar läns museum. Rapport 2017:12
L1958:8849 Fossil åker. Övrig kulturhistorisk lämning	Kläckeberga	Område med röjningsrösen, 125x80 m (NV-SO). Avschaktning hade redan utförts av merparten av området när antikvarisk personal kom till platsen.
L1955:2234 Fossil åker. Fornlämning	Kläckeberga	Röjningsröseområde, delundersökt, ca 130x70 m (ÖNÖ-VSV) st. Ca 30 röjningsrösen noterades i samband med förundersökning år 2006. Området finns inte med på historiska kartor vilket indikerar att det skulle kunna ha en relativt hög ålder. Rösena har ej daterats, men är yngre än bronsålder och äldre än 1600-tal. Inom området påträffades en boplatz från yngre stenålder – yngre bronsålder. Nilsson, N, 2007. Krafslösa 4:20. RAÄ 157:1. En boplatz från sten och bronsålder som överlagrades av röjningsrösen. Arkeologisk förundersökning. Kalmar läns museum.
L1955:2221 Område med fossil åkermark Övrig kulturhistorisk lämning	Kläckeberga	Område med fossil åkermark, 60x45 m (NNV-SSÖ), bestående av minst 12 röjningsrösen, 2 stensträngar samt röjda odlingsytor. Lämningarna är tillkomna någon gång mellan 1772 (Storskifte) och 1840 (Laga skifte) att döma av historiska kartor. Emilsson, A. & Papmehl-Dufay, L. Odlingslämningar och gravar i Snurrom. RAÄ 49, 199, 200 & 201, Kläckeberga socken, Västerslät 17:1, Kalmar kommun och län. Arkeologisk förundersökning 2017. Kalmar läns museum. Rapport 2017:12,
L1958:5024 Fossil åker Fornlämning	Kristdala	Område med odlingsrösen, ca 300x250 m (oklar begränsning). Ett 100-tal odlingsrösen, 2–10 m diam och 0,3–1,8 m h, av 0,1–0,6 m st stenar jämte enstaka 0,7–1,5 m st stenar. De är ställvis belägna på låga bergryggar, ställvis på moränmark. I områdets centrala del är avståndet 2–10 m mellan odlingsrösena. Mellanliggande odlingsytor är ofullständigt stenröjda. Odlingsytorna begränsas ställvis av terränganpassade terrasserings. I området har ett odlingsröse undersökts av Staffan Nyblom, Kulturgeografiska Institutionen, Stockholms universitet. Kol i odlingsröset kunde dateras till 1275 ±150 e.Kr. (st 4577). <i>Rapport ej läst</i>

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1957:2798 Övrig kulturhis- torisk lämning	Ljungby	Röjningsröseområde, ca 300x250 m, bestående av ca 100 röjningsrösen, 2-4 m i diam, och 0,2-0,7 m h av 0,2-0,4 m st stenar. Området markerat som skogsmark i befintligt äldre kartmaterial. Undersökta röjningsrösen med bl.a skärva järnålderskeramik. DNR 421-5106-1996. Kalmar läns museum, M. Nilsson, ant 96-02-07. <i>Rapport ej läst</i>
L1957:2930 (E22-Kölby- gärde) Helt undersökt	Ljungby	Fossil åker, ca 300x140 m, innehållandes 110 röjningsrösen, terraskanter, röjningsvallar/stensträngar, åkerytor och diken/vattenhål. De flesta rösena var små (under 4 m) och låga (0,10–0,20 m). De minsta var knappt 2 m och de största över 7 m i största diam, med höjder från 0,05 till 0,45 m. Den fossil åkermarken omgärdade en boplat, skärvstenshögar och gravar. Totalt undersöktes 10 röjningsrösen, 3 terraskanter och en stensträng. ¹⁴ C-dateringarna på odlingslämningarna omfattade 11 prover (9 från röjningsrösen och 2 från stensträngar). En sammanlagd tolkning gjordes dock på den fossila åkern utifrån flera metoder. Utifrån, stratigrafi, pollen- och vedartsanalys, ¹⁴ C-material och fyndmaterial framtolkades flera olika faser på platsen. Den äldsta fas som relaterar till odling och stenröjning tolkades vara bronsålder/yngre bronsålder, i pollenanalysen framträdde ett betespåverkat landskap men också pollen efter vete och korn. Röjningskol under röjningsrösen kunde vidare dateras till yngre bronsålder/förromersk järnålder. På platsen fanns då en potentiell gård och fynd gjordes av skörde- och malningsredskap, och sädeskorn av skalkorn och vete. Till samma fas dateras också skärvstenshögar i området, varav en av den innehöll ben från människa. Under perioden förromersk järnålder till vikingatid framträder en svag fas gällande boplatlämningar och istället framträder ett hårt betat landskap och till perioden daterades två röjningsrösen. Under vikingatid/tidig medeltid framträdde en expansionsfas med nyodling och stenröjning i det gamla röjningsröselandskapet. Ytterligare faser framträdde sedan under senmedeltid och in i sen historisk tid där det i de sista faserna sker en röjning av större stenblock som inte gjorts tidigare. Ring, C., Pedersen, E.-A., Gurstad-Nilsson, H., Lindblad, J., Nilsson, M.-L., Persson, M., & Svensson, I. 2001. Kölbygärde – Bronsåldersboplat i ett fossilt odlingslandskap. Ljungby socken, Småland. Kalmar läns museum. E22-projektet, rapport 2001:10.

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1957:2218 Fossil åker (E22-Mören) Möjlig fornlämning	Ljungby	Fossil åker, ca 400x300 m stor med 170 röjningsrösen och åkerparceller. Åkerparcellerna var långsmala och avgränsade av svaga åkerfåror eller kraftiga diken. Röjningsrösen var av växlande storlek ca 2–15 m diam och 0,3–1 m h. Huvuddelen av röjningsrösen var mellan 4–11 m. De beskrivs som att "Röjningsrösen har en helt annan storlek och delvis också en annan form än vad röjningsrösen brukar ha i "klassiska" röjningsröseområden" (Nilsson m.fl 2021:29). Där de beskrivs som större och högre, och istället för att vara nersjunkna stiger upp från marken (a.a). Enstaka rösen bedömdes vid undersökningen utifrån sin låga och vida form samt placering vara av en äldre typ, potentiellt från bronsålder – medeltid. Huvuddelen beskrivs dock som yngre, sannolikt från 1800-tal och senare. I samma område fanns ett neolitiskt lager samt flera boplatssytor från äldre järnålder med husbebyggelse. Även skålgropsblock samt enstensättning fanns inom den fossila åkern. Nilsson, N., Pedersen, E-A., Alexandersson, K., Andersson, C., Engemark, R., n Olofsson, J. 2001. Mören. Ett boplatssområde från sten- och järnålder. Fornlämning Raä 341,199:2,116, 251, 336, Ljungby socken, Småland. E22-projektet, 2001: 4.
L1955:2134 Fossil åker Helt undersökt	Ljungby	Röjningsröseområde, ca 160x160 m, med 78 röjningsrösen. Syftet var att klargöra om det fanns några dolda boplatslämningar inom området samt att kartera röjningsröseområdet. Vid en förundersökning daterades fyra röjningsrösen som undersöktes med ett prov i varje. De fyra kolproverna daterades till bronsålder, förromersk järnålder samt vendeltid. Den yngsta dateringen visade 1700–1900-tal. Inga boplatssanläggningar påträffades. Slutsatsen i rapporten är att det inte går att utläsa någon säker datering av röjningsröseområdet. En sammanlagd bedömning av karaktär på röjningsröseområdet eller utformning på röjningsrösen saknas. Pajusi, A. 2008. Röjningsröseområde RAÄ 393:1, Ljungby sn, Kalmar kommun. Arkeologisk förundersökning 2007.
L1957:7872 Fossil åker Övrig kulturhistorisk lämning	Misterhult	Röjningsröseområde, ca 120x90 m (NNV-SSÖ), bestående av ca 10 röjningsrösen. Dessa är runda, 1–4 m diam och 0,2–0,7 m h. Vid arkeologisk forskningsgrävning år 2006 påträffades inom ett ca 20x10 m (NNV-SSÖ) st område stolphål, pinnhål, mörkfärgningar, 1 härd samt 1 skålgropsblock. Härden och ett stolphål ¹⁴C-daterades till historisk tid. Skålgropsblocket utgjordes av 1,2x1,0x0,7 m st granitblock med en inknackad skålgrop. Skålgropen var inknackad längs blockets höjdparti och gropen var även försedd med en inslipad eller knackad ränna. Fynd av keramik, bränd lera, 1 knacksten samt kvarts. Dnr 321-534-2008 & 321-4016-2007 <i>Rapport ej läst</i>
L1957:6656 Fossil åker Helt undersökt	Misterhult	Röjningsröseområde, ca 150x90 m, undersökt och borttaget. Ej bekräftat i fält. Hänvisning till eventuell rapport saknas. KNATON AB: 2020-06-11 <i>Rapport förefaller ej finnas.</i>

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1957:5385, Fossil åker Möjlig fornläm- ning	Mönsterås	Omr med odlingsrösen, ca 200x50 m (NNV-ÖSÖ) med 15-16små över- mossade odlingsrösen. En förundersökning gjordes där en härd ev. daterades. Dnr 421-1938/1994. <i>Rapport ej läst</i>
L1955:5664 L1955:5669, L1955:5673, L1955:5676 Område med fossil åkermark (Siggehorva) Fornlämning	Mönsterås	Vid en förundersökning 2015 undersöktes fyra mindre områden med röj- ningsrösen, röjningsstensvallar, terrasskanter och svagt markerade åker- hak. Samtliga låg strax intill varandra vid Siggehorva. I området har det funnits historisk bebyggelse samt en medeltida gård som ej återfanns. Områdena varierande mellan ca 165 till 30 m i storlek och de låg uppe på impediment och på höjdsträckningar runt den sentida brukade marken. Dateringen av odlingslämningarna var svår då det fanns lite kol i marken och endast 6 av 11 prover gick att datera. Dessa resulterade i två nedslag i romersk järnålder, ett i vikingatid, samt tre från perioden 1500 – 1950. Perioden romersk järnålder återfanns också i borrar pollenkärna i när- heten, dock var upplösning på den för dålig för att säkert klargöra vad den representerade. Den pollenanalys som utgick från den intilliggande Svensmosse visade i övrigt att den mänskligt påverkade vegetationen i närområdet nästan helt gick att relatera till perioden från de senaste 1000 åren med en topp vid år 1500. Specifikt från odlingslämningarna i Sigge- horva tolkar Leif Björkman utifrån pollenanalysen att huvuddelen av od- lingen bedrivits från perioden 1500 till slutet på 1700. Den kartstudie som gjordes påvisade också att områdena hade faser som både sammanföll och föregick tiden för skiftena, med en hypotetisk äldsta fas under yngre järnålder/medeltid. Inom den fossila åkern L1955:5664 påträffades vidare två mindre boplatssytor med spridda anläggningar som kunde dateras till vendel/vikingatid. I området fanns vidare rester av två smedjor från sannolikt 1700–1800 tal. Emilsson, A., Engman, F., Åstrand, J. 2016. Siggehorva. Arkeologisk förun- dersökning 2015. Siggehorva, Mönsterås socken, Mönsterås kommun, Kalmar län, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2016:05
L1957:4353 Om- råde med fossil åkermark Möjlig fornläm- ning	Mönsterås	Område med odlingsrösen och åkerterrasser. 500x110 m, bestående av ca 130 röjningsrösen, De flesta rösen var förhållandevis små och låga, med en storlek av 3–5 meter och en höjd av 0,2–0,3 meter. Centralt i området fanns dock ett antal större röjningsrösen med en storlek av 5–10 meter i diameter och en höjd av 0,3–0,6 meter. Vidare fanns flera odlingsterras- ser som en möjlig stensträng Fyra röjningsrösen, varav ett beläget på en odlingsterrass, undersöktes och kolprov togs på den äldre marknivån under odlingslämningarna. Sex prover ¹⁴ C-daterades. Av dateringarna hörde två till mellersta bronsålder, två till järnålder och två till medeltid. Slutsatsen i rapporten är att den fossila åkermarken brukats under mycket lång tid men att fler datering- ar var nödvändiga för att klargöra om det handlar om en kontinuerlig odling. En sökschaktning efter boplatslämningar genomfördes som resulterade i enstaka föremål men inga anläggningar. Åstrand, J. 2007. Arkeologisk förundersökning - Fossil åkermark. RAÄ 230, Mönsterås 12:3, Mönsterås sn och kn, Småland. Kalmar läns museum, Smålands museum rapport 2007:17. Växjö (RAÄ dnr 321-4060-2007).

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1956:4356 Fossil åker Fornlämning RAÄ-nummer: Vimmerby 343:1	Vimmerby	Röjningsröseområde, 900x60-200 m (NNV-SSÖ) med minst 265 röjningsrösen. Dessa är 2–5 m i diam och 0,1–0,4 m h, av 0,1–0,3 m st stenar, med flack eller svagt välvd profil. Tre stensättningar ligger inom den fossila åkern. Vid den förundersökning som berörde en mindre del av den fossila åkern undersöktes fem röjningsrösen. Totalt 10 ¹⁴C-prover analyserades, varav två var från en grop och en hård som låg under två röjningsrösen. Dateringarna på röjningsrösena sammanföll med tre perioder: 1200-tal till början av 1400-tal, mitten av 1400-tal till 1600-tal, samt perioden 1600-tal till nutid. Inne i den fossila åkern påträffades spridda boplatzanläggningar som daterades till mellan-/senneolitikum samt äldre bronsålder. Ytterligare en datering gjordes på en hård/nedgrävning under ett röjningsröse som bestämdes till 1455–1645 e Kr. Två fynd hittades. Emilsson, A & Vestbö-Franzén, Å. 2017. Vimmerby 3:3. Fossil åkermark, stensättningar och boplatzlämningar. RAÄ 343:1, 784, 785, 791 & 792, Vimmerby socken & kommun, Kalmar län. Arkeologisk förundersökning 2017. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2017:16.
L1956:9248 Fornlämning	Virserum	Område med fossil åker, ca 700-50x500-100 m (Ö-V), bestående av minst 500 röjningsrösen, oregelbundna åkerytor, hak och terrasskanter. Röjningsrösen var 1,5–3 m diam och intill 0,6 m h, enstaka är strängformade 2x5-2x20 m st och intill 0,6 m h med välvd eller kraftigt välvd profil av 0,1–0,4 m st stenar (enstaka intill 0,6 m st). Åkerytorna, oregelbundna, är intill 30 m st och tämligen välröjda med röjningsrösen grupperade kring kanterna. I området finns även hak och terrasskanter. Två röjningsrösen undersöktes med avseende att datera området i samband med återställningsarbete efter Gudrun. De två ¹⁴C-dateringarna föll inom 1500- och 1800-tal. Området kunde konstateras större än tidigare känt. Kartstudier visar att området ej odlats under sen historisk tid, 17–1900-tal. Ingen sökschaktning efter boplatzanläggningar genomfördes. I närområdet daterades en tresidig stensättning till yngre romersk järnålder. Åstrand, J. & Nilsson, H. 2007. Efter stormen. Återställningsarbete, undersökning och inventering omkring gravfältet RAÄ 4, Virserums socken, Hultsfreds kommun, Småland. Kalmar läns museum rapport, Smålands museum rapport 2007:19.
L1955:2212 Fornlämning	Virserum	Röjningsröseområde, delundersökt, ca 840x500-700 m (N-S) st, bestående av minst 500 röjningsrösen. Dessa är 2–4 m diam och 0,2–0,5 m h, med flack eller svagt välvd profil. Låg grad av stenröjning i området med kvarvarande block och större stenar. Fyra röjningsrösen undersöktes år 2006 i samband med återställningsarbeten efter stormen Gudrun. Fyra ¹⁴C-dateringar visade att röjningsrösena anlagts under perioden venedeltid/vikingatid fram till sen historisk tid. Det noterades vidare skogsbruksskador inom den fossila åkern såsom efter markberedning. Ingen sökschaktning efter boplatzanläggningar genomfördes. Åstrand, J. & Nilsson, H. 2007. Efter stormen. Återställningsarbete, undersökning och inventering omkring gravfältet RAÄ 4, Virserums socken, Hultsfreds kommun, Småland. Kalmar läns museum rapport, Smålands museum rapport 2007:19.

Lämningsnr. & antikvarisk status	Socken	Beskrivning och resultat
L1955:6526 Fossil åker Övrig kulturhis- torisk lämning	Västervik	Fossil åker, odlingslager, ej avgränsat, 0,2–0,4 m tj, samt ett dike. Di- ket framkom delvis under ett odlingslager daterat till 1700-talet. Åkern framkom utanför och ovan begravningsplatsen Dölyckan. Fynd av 2 kopparmynt från 1700-talets mitt, kritpipsfragment, yngre rödgods samt tegelkross. Palm, V., Menander, H. 2018. Begravningsplatsen Dölyckan, Arkeologisk förundersökning inom RAÄ 222 Västerviks stad, Västerviks kommun, Kalmar län, Småland. Arkeologisk förundersökning. Västerviks museum, Rapport mars 2018.
L1955:1957 Om- råde med fossil åkermark Fornlämning	Västra Ed	Område med fossil åkermark, ca 250x70-130 m (NV-SÖ), bestående av 10-tal åkerparceller och röjningsrösen. Åkerparcellerna är 25-70x10-25 m st. Har i regel rektangulär form. Ytorna är väl stenröjda. De avgränsas av terrasser och jordvallar. Terrasserna är 2–7 m br och 0,2–1 m h. Jordval- larna är 1–2 m br och 0,1–0,25 m h, övertorvade med i ytan fåtal stenar, 0,2–0,5 m st. En skärvstenshög samt flera stensättningar ligger inom och intill den fossila åkern. Röjningsrösena är runda, 2–5 m diam och 0,1–0,3 m h. De är övertorvade med i ytan måttligt med stenar, 0,2–0,5 m st. De är ofta uppbyggda kring större stenblock. Finns enligt Fornsök medtagen på en specialkarta med bifogad beskriv- ning från 1982. Kartan var bifogad till rapport RAÄ dnr 321-4351-2004. <i>Rapport ej läst</i>



Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

